

PRAWO ŻYWNOŚCIOWE

Maciej Taczanowski

SERIA AKADEMICKA

2. WYDANIE

PRAWO ŻYWNOŚCIOWE

Maciej Taczanowski

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

2. WYDANIE

Stan prawny na 1 października 2016 r.

Wydawca
Izabella Matecka

Redaktor prowadzący
Joanna Maź

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Bąk

Łamanie
Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2017

ISBN: 978-83-8092-838-1

2. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Przedmowa	13
Rozdział I	
Wybrane zagadnienia z prawoznawstwa w aspekcie prawa żywnościowego	15
1. Pojęcie prawa	15
1.1. Prawo a inne systemy normujące stosunki społeczne	15
1.2. Definicja prawa	17
2. Stosunek prawny i jego elementy	18
3. Norma prawna, przepisy, wykładnia prawa	19
4. Prawo publiczne (w tym administracyjne) i prawo prywatne	23
5. Źródła prawa	25
5.1. Rodzaje źródeł prawa polskiego	25
5.2. Rodzaje źródeł prawa unijnego	26
5.3. Ogłaszanie (publikacja) aktów prawnych normatywnych	27
Rozdział II	
Historia polskiego prawa żywnościowego	30
1. Okresy historii polskiego prawa żywnościowego	30
2. Okres od średniowiecza do połowy XIX w.	31
3. Okres od drugiej połowy XIX w. do 1918 r.	32
4. Okres międzywojenny i II wojny światowej – od 1919 r. do 1945 r.	35
5. Okres powojenny – od 1945 r. po czasy najnowsze	38
Rozdział III	
Prawo żywnościowe w polskim systemie prawa	42
1. Konstytucyjne podstawy ochrony konsumenta	42
2. Ustawowe ograniczenia działalności gospodarczej związane z ochroną zdrowia konsumenta	42
3. Określenie polskiego prawa żywnościowego oraz jego zakres	45
3.1. Definicja polskiego prawa żywnościowego	45
3.2. Definicja legalna prawa żywnościowego w Unii Europejskiej	47

3.3. Zakres przedmiotowy polskiego prawa żywnościowego	51
3.4. Zakres podmiotowy polskiego prawa żywnościowego	52
4. Miejsce prawa żywnościowego w polskim systemie prawa	53
4.1. Miejsce prawa żywnościowego w polskim systemie prawa ze względu na przedmiot i cel regulacji	55
4.2. Miejsce prawa żywnościowego w polskim systemie prawa z punktu widzenia metody regulacji stosunków prawnych	57

Rozdział IV

Ogólne wymagania i zasady współczesnego prawa żywnościowego	60
1. Ogólne wymagania prawa żywnościowego	60
2. Zasady prawa żywnościowego	63
2.1. Zasady ogólne prawa żywnościowego	64
2.1.1. Ogólne cele prawa żywnościowego	64
2.1.2. Zasada analizy ryzyka	65
2.1.3. Zasada ostrożności	66
2.1.4. Zasada ochrony interesów konsumenta	67
2.2. Zasady przejrzystości prawa żywnościowego	68
2.2.1. Zasada konsultacji społecznej	68
2.2.2. Zasada informacji publicznej	68

Rozdział V

Podstawowe pojęcia polskiego i unijnego prawa żywnościowego	69
1. Funkcje definicji legalnych	69
2. Ogólna charakterystyka obowiązujących definicji legalnych	70
3. Podstawowe pojęcia i definicje legalne polskiego i unijnego prawa żywnościowego	72
3.1. Żywność (środki spożywcze), artykuły rolno-spożywcze, produkty pochodzenia zwierzęcego	72
3.2. Substancje obce (zanieczyszczenia, pozostałości)	77
3.3. Żywność niebezpieczna, szkodliwa dla zdrowia lub życia człowieka oraz zepsuta	78
3.4. Żywność zafałszowana	82
3.5. Środek spożywczy niespełniający wymagań zdrowotnych	85
3.6. Jakość handlowa żywności	87
3.7. Produkcja żywności i obrót nią	89
3.8. Zakład, podmiot działający na rynku spożywczym, kierujący zakładem	93

Rozdział VI

Wymagania dotyczące jakości żywności	98
1. Cechy jakości środków spożywczych będące przedmiotem regulacji prawnych ..	98

2.	Wymagania dotyczące jakości zdrowotnej żywności	99
2.1.	Substancje obce (substancje niepożądane)	99
2.1.1.	Substancje zanieczyszczające	103
2.1.2.	Zanieczyszczenia biologiczne	109
2.1.3.	Ciała obce	115
2.1.4.	Szkodniki lub ich części	117
2.1.5.	Pozostałości pestycydów	117
2.1.6.	Pozostałości substancji farmakologicznie czynnych	118
2.1.7.	Skażenia promieniotwórcze	119
2.2.	Substancje dodatkowe, substancje pomagające w przetwarzaniu, aromaty, enzymy	120
3.	Szczegółowe wymagania dotyczące jakości handlowej żywności	147
3.1.	Źródła szczegółowych wymagań jakości handlowej żywności i zakres asortymentowy przepisów wykonawczych	147
3.2.	Wymagania jakości handlowej wybranych artykułów żywności	148

Rozdział VII

Wymagania dotyczące warunków produkcji żywności i jej obrotu – higiena

żywności	157	
1.	Istota i znaczenie higieny żywności	157
2.	Higiena żywności jako wstępny warunek rozpoczęcia działalności zakładu branży spożywczej	159
3.	Źródła prawa dotyczące wymagań higieny produkcji żywności i jej obrotu – „dualizm sanitarno-weterynaryjny”	161
4.	Zakres przedmiotowy wymagań higienicznych (sanitarnych i weterynaryjnych) dotyczących żywności	163
5.	Wymagania higieniczne na podstawie rozporządzenia (WE) nr 852/2004	166
5.1.	Ogólna charakterystyka rozporządzenia	166
5.2.	Wymagania higieny dotyczące produkcji pierwotnej (podstawowej)	170
5.3.	Wymagania higieny dotyczące produkcji żywności i jej obrotu poza produkcją pierwotną (podstawową) wobec wszystkich podmiotów	174
5.3.1.	Wymagania higieny zabudowań i pomieszczeń o charakterze trwałym i tymczasowym	175
5.3.2.	Wymagania higieny transportu żywności	178
5.3.3.	Wymagania higieny wyposażenia ruchomego – sprzętu i urządzeń	180
5.3.4.	Wymagania dotyczące odpadów żywnościowych	181
5.3.5.	Wymagania dotyczące wody	182
5.3.6.	Wymagania dotyczące higieny osobistej personelu	183
5.3.7.	Wymagania higieny związane bezpośrednio z żywnością	186
5.3.8.	Wymagania higieny opakowań środków spożywczych	187
5.3.9.	Wymagania dotyczące obróbki cieplnej żywności wprowadzanej do obrotu w hermetycznych opakowaniach	188

5.3.10. Wymagania dotyczące przygotowania zawodowego personelu – szkolenia	188
6. Szczególne wymagania higieny produkcji i obrotu żywnością pochodzenia zwierzęcego	191
6.1. Szczególne wymagania higieny produkcji i obrotu żywnością pochodzenia zwierzęcego w rozporządzeniu (WE) nr 853/2004	191
6.2. Szczególne wymagania higieny produkcji i obrotu żywności pochodzenia zwierzęcego na podstawie ustawy z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego	194
7. Higiena żywienia zbiorowego	195
8. Przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy (BHP) jako źródło wymagań higieniczno-sanitarnych w produkcji żywności	199

Rozdział VIII

Informacja o żywności i jej znakowanie	203
1. Znaczenie dla konsumenta informacji o środku spożywczym	203
2. Źródła prawa dotyczącego informacji o żywności (znakowania żywności)	207
3. Informacje o żywności, znakowanie, prezentacja, reklama – znaczenie pojęć	208
4. Ogólne zasady i wymogi informowania o żywności	211
5. Podstawowe (obowiązkowe) elementy informacji o środku spożywczym	216
5.1. Nazwa środka spożywczego	217
5.2. Informacje dotyczące składników środka spożywczego	220
5.3. Zawartość netto lub liczba sztuk środka spożywczego w opakowaniu	229
5.4. Data minimalnej trwałości albo termin przydatności do spożycia	232
5.5. Warunki przechowywania i warunki użycia	236
5.6. Dane identyfikujące podmiot działający na rynku spożywczym	237
5.7. Kraj lub miejsce pochodzenia produktu	238
5.8. Instrukcja użycia środka spożywczego	239
5.9. Zawartość alkoholu	239
5.10. Wartość odżywcza	240
5.11. Partia produkcyjna	242
5.12. Klasa jakości handlowej albo inny wyróżnik jakości handlowej	244
6. Szczególne wymagania znakowania niektórych rodzajów środków spożywczych	244
7. Znakowanie żywności sprzedawanej luzem (bez opakowań)	246
8. Szczególne wymagania znakowania dotyczące żywności pochodzenia zwierzęcego	249
9. Dobrowolne elementy informacji o żywności (znakowania) o charakterze promocyjnym	250
9.1. „Żywność ekologiczna”	250
9.2. Pochodzenie geograficzne i tradycja	252
9.3. Oświadczenia żywieniowe i zdrowotne	257
10. Cena detaliczna produktu	262

Rozdział IX

Materiały i wyroby przeznaczone do kontaktu z żywnością	264
1. Zdefiniowanie materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością	264
2. Wymagania dotyczące materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością	266

Rozdział X

Szczególne kategorie żywności	270
1. Żywność szczególnego rodzaju – pojęcie	270
2. Żywność dla szczególnych grup konsumentów, suplementy diety i substancje wzbogacające	271
2.1. Środki spożywcze dla szczególnych grup konsumentów	271
2.2. Suplementy diety	280
2.3. Środki spożywcze wzbogacane	283
3. Naturalne wody mineralne, wody źródlane i wody stołowe	286
4. Nowa żywność i żywność genetycznie zmodyfikowana	292
5. Żywność napromieniowana	301
6. Produkty rolnictwa ekologicznego („żywność ekologiczna”)	303
7. Grzyby i przetwory grzybowe	307
8. Napoje alkoholowe – ograniczenia obrotu	311
9. Woda przeznaczona do spożycia przez ludzi (woda pitna)	313

Rozdział XI

Wewnętrzna (zakładowa) kontrola jakości żywności	317
1. Wewnętrzna kontrola jakości żywności jako przedmiot regulacji prawnej	317
2. Szczegółowy zakres wewnętrznej kontroli przestrzegania warunków i zasad higieny w produkcji żywności i jej obrocie	322
3. System HACCP w wewnętrznej kontroli jakości	328
4. Obowiązki kierującego zakładem	333

Rozdział XII

Żywność w obrocie międzynarodowym	336
1. Ogólne zasady regulacji prawnej międzynarodowego obrotu żywnością	336
2. Nadzór sanitarny i weterynaryjny nad przywozem (importem) żywności z państw nienależących do Unii Europejskiej	340
3. Obrót żywnością z państwami należącymi do Unii Europejskiej (swobodny obrót)	346

Rozdział XIII

Urzędowa kontrola żywności (nadzór)	351
1. Podstawy urzędowej kontroli żywności	351
1.1. Uzasadnienie urzędowej kontroli żywności (nadzoru)	351

1.2.	Źródła prawa dotyczące urzędowej kontroli żywności	352
1.3.	Pojęcie nadzoru, kontroli i inspekcji w polskim prawie administracyjnym	353
1.4.	Definicje związane z urzędową kontrolą żywności	354
2.	Organy urzędowej kontroli żywności (nadzoru)	357
2.1.	Zakresy kompetencji inspekcji urzędowej kontroli żywności	357
2.2.	Wewnętrzna struktura instancyjna podstawowych inspekcji urzędowej kontroli żywności – organy	362
2.2.1.	Struktura Państwowej Inspekcji Sanitarnej i Inspekcji Weterynaryjnej	362
2.2.2.	Struktura Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych i Inspekcji Handlowej	364
3.	Sprawowanie nadzoru przez organy urzędowej kontroli żywności	365
3.1.	Zakres urzędowej kontroli żywności oraz sposób i tryb jej przeprowadzania	365
3.2.	Zakres i częstotliwość przeprowadzania urzędowych kontroli żywności ...	366
3.3.	Przebieg urzędowej kontroli zakładu w nadzorze sanitarnym	371
3.4.	Ustawowe uprawnienia organów nadzoru w stosunku do nadzorowanych podmiotów	373
3.5.	Postępowanie organów nadzoru w wypadku podejrzenia lub stwierdzenia niespełniania wymagań jakości zdrowotnej żywności	375
3.6.	Decyzje pokontrolne w sferze administracyjnej	377
4.	Kodeks postępowania administracyjnego w urzędowej kontroli żywności	378
4.1.	Rola Kodeksu postępowania administracyjnego w urzędowej kontroli żywności	378
4.2.	Zasady ogólne postępowania administracyjnego	381
Rozdział XIV		
Odpowiedzialność prawna – sankcje		
1.	Odpowiedzialność karna – sankcje karne	385
2.	Odpowiedzialność administracyjna – sankcje niepieniężne i pieniężne	392
3.	Odpowiedzialność cywilna	395
3.1.	Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny ...	395
3.2.	Odpowiedzialność z tytułu rękojmi (niezgodności środka spożywczego z umową)	400
Wykaz rysunków		403
 Wykaz podstawowych aktów prawnych		405
 Bibliografia		415

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1137 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1666)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 23 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.p.w. – ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1713)
- k.w. – ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1094 z późn. zm.)
- u.b.ż.ż. – ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 594 z późn. zm.)
- u. IH – ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1059)
- u. IW – ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1077)
- u.j.h. – ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1604)
- u. norm. – ustawa z dnia 12 września 2002 r. o normalizacji (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1483)
- u.o.a.n. – ustawa z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 296 z późn. zm.)
- u.o.b.p. – ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 322 z późn. zm.)

u. PIS	–	ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1412 z późn. zm.)
u.p.k.	–	ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (Dz. U. poz. 827 z późn. zm.)
u.p.p.z.	–	ustawa z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1577 z późn. zm.)
u.r.e.	–	ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 497 z późn. zm.)
u.s.d.g.	–	ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 584 z późn. zm.)
u.w.k.g.	–	ustawa z dnia 27 sierpnia 2003 r. o weterynaryjnej kontroli granicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 424 z późn. zm.)
u.w.t.p.a.	–	ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 487 z późn. zm.)
u.w.z.ż.ż. z 1970 r.	–	ustawa z dnia 25 listopada 1970 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz. U. Nr 29, poz. 245 z późn. zm.)
u.w.z.ż.ż. z 2001 r.	–	ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 265 z późn. zm.)
u.z.z.z.ch.	–	ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 947 z późn. zm.)

Inne

Dz. Praw P.P.	–	Dziennik Praw Państwa Polskiego
Dz. U.	–	Dziennik Ustaw
Dz. Urz. MPiH	–	Dziennik Urzędowy Ministra Przemysłu i Handlu
Dz. Urz. MPSiS	–	Dziennik Urzędowy Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu
Dz. Urz. MZ	–	Dziennik Urzędowy Ministra Zdrowia
Dz. Urz. MZiOS	–	Dziennik Urzędowy Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej
Dz. U. Rz. Niem.	–	Dziennik Ustaw Rzeszy Niemieckiej
Dz. Urz. UE	–	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz. Urz. WE	–	Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich
M.P.	–	Monitor Polski
NSA	–	Naczelny Sąd Administracyjny
OSPiKA	–	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PUG	–	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
SN	–	Sąd Najwyższy

PRZEDMOWA

Kierowanie przedsiębiorstwem oprócz znajomości zagadnień ekonomicznych w coraz większym stopniu wymaga również znacznego zasobu wiedzy z różnorodnych dziedzin prawa. Odnosi się to nie tylko do dawno wyodrębnionych jego gałęzi, takich jak prawo cywilne, ale także do węższych specjalistycznych dyscyplin, adresowanych do różnych grup przedsiębiorców, w zależności od rodzaju prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Przykładem takiej dyscypliny, mającej zastosowanie w przedsiębiorstwach branży spożywczej, jest prawo żywnościowe. Normuje ono produkcję żywności i jej dystrybucję przede wszystkim w celu ochrony zdrowia ludzkiego, w głównej mierze mając na względzie konsumenta jako nieprofesjonalnego końcowego odbiorcę środków spożywczych. Cel ten podkreśla spotykane w literaturze określenie prawa żywnościowego mianem ustawodawstwa dotyczącego bezpieczeństwa żywności (ang. *food safety legislation*). Współczesne prawo żywnościowe dodatkowo chroni również pozazdrowotne kategorie dóbr człowieka o charakterze ekonomicznym, m.in. poprzez uregulowanie zagadnień dotyczących rzetelności reklamy żywności.

Z punktu widzenia zarządzania czy marketingu przedsiębiorstwa branży spożywczej prawo żywnościowe należy do zewnętrznych uwarunkowań działalności gospodarczej, na które przedsiębiorca nie ma bezpośredniego wpływu i które musi respektować pod groźbą sankcji administracyjnych i karnych. Wynikająca z tego potrzeba znajomości tej dyscypliny jest dla osób na kierowniczych stanowiskach jednym z warunków dobrego wywiązywania się z powierzonych im funkcji. W sferze edukacyjnej taki punkt widzenia znalazł swoje formalne odzwierciedlenie w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki. Znajomość zagadnień prawa żywnościowego była przewidziana w programach następujących kierunków: technologia żywności i żywienie człowieka, towaroznawstwo, dietetyka oraz zdrowie publiczne. Aktualnie w warunkach bardziej autonomicznego kształtowania przez uczelnie programów studiów w ramach Krajowych Ram Kwalifikacji prawo żywnościowe jest coraz częściej wykładane jako samodzielny przedmiot nie tylko na wspomnianych kierunkach związanych z gospodarką żywnościową i ochroną zdrowia, ale również pojawia się w programach nauczania na wydziałach prawa i administracji.

Niniejsza praca jest drugim, zaktualizowanym i uzupełnionym wydaniem podręcznika noszącego wcześniej tytuł *Prawo żywnościowe w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej*. W zamierzeniu autora książka ma spełnić to samo co wcześniej zadanie, czyli przedstawienia Czytelnikowi obowiązującego w Polsce prawa żywnościowego jako dającego się opisać spójnego systemu prawnego, wywodzącego się z polskich i unijnych źródeł prawa, o wyraźnie określonym celu i środkach do niego prowadzących.

Książka jest zatem adresowana do studentów kierunków studiów stacjonarnych i niestacjonarnych oraz różnego rodzaju form kształcenia podyplomowego z dziedziny zarządzania produkcją i dystrybucją żywności. Dotyczy to szczególnie osób związanych zawodowo z wewnętrzną kontrolą jakości, często obarczonych odpowiedzialnością za kontakty zakładu z przedstawicielami organów urzędowej kontroli żywności. Z tego względu pominięto zagadnienia dotyczące procesów legislacyjnych i działań administracji publicznej o charakterze wewnętrznym, niezwiązanych bezpośrednio z przedsiębiorcą lub na które przedsiębiorca nie ma bezpośredniego wpływu.

Treść książki jest oparta przede wszystkim na źródłowym materiale normatywnym w postaci aktów prawnych, z ograniczonym, pomocniczym udziałem literatury. W zamierzeniu autora podręcznik, poza celem dydaktycznym, ma służyć pomocą w wyszukiwaniu podstaw prawnych decyzji administracyjnych, jakie są podejmowane w toku nadzoru sprawowanego przez organy urzędowej kontroli żywności.

Ze względu na brak przygotowania prawniczego części potencjalnych odbiorców podręcznika rozpoczyna się on rozdziałem, w którym omówione zostały wybrane zagadnienia z prawoznawstwa ogólnego. Wydaje się, że pewne minimum informacji prawoznawczych przyczyni się do lepszego zrozumienia treści ustawodawstwa żywnościowego, jak również większej umiejętności samodzielnego śledzenia jego częstych zmian.

Rozdział I

WYBRANE ZAGADNIENIA Z PRAWOZNAWSTWA W ASPEKTCIE PRAWA ŻYWNOŚCIOWEGO

1. Pojęcie prawa

Znajomość podstawowych zagadnień z prawoznawstwa jest niezbędna w samodzielnym poruszaniu się w nawet tak specjalistycznej i przynajmniej pozornie wąskiej dziedzinie prawa, jak prawo żywnościowe. Częstotliwość pojawiania się różnego rodzaju zagadnień prawnych w bieżącej działalności przedsiębiorstwa często nie pozwala, by za każdym razem, szczególnie w nieskomplikowanych sprawach, zwracać się o pomoc do firmowego radcy prawnego, a tym bardziej do zewnętrznej kancelarii prawnej.

1.1. Prawo a inne systemy normujące stosunki społeczne

Prawo jest jednym z zespołów norm postępowania, pełniących funkcję regulatorów zachowań ludzi w społeczeństwie, innymi słowy – regulujących stosunki społeczne. Oprócz prawa, funkcje określania, jakie zachowania powinno się podejmować, a jakich unikać, pełnią np. normy religijne, etyczne (w tym etyki zawodowej) i obyczajowe¹.

Norma postępowania to wyrażenie (choćby tylko pomyślane), które w sposób jednoznaczny nakazuje (zakazuje) określonemu podmiotowi, w określonych okolicznościach, określone zachowanie się². Tym podmiotem może być osoba fizyczna lub prawna. Osobą fizyczną jest po prostu żywy człowiek, natomiast osobą prawną jednostka organizacyjna, która może na wzór osoby fizycznej

**norma
postępowania**

¹ T. Chauvin, T. Stawiecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2012, s. 35.

² M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2012, s. 14.

być podmiotem praw i obowiązków, jak np. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

norma prawna

Norma prawna to z kolei norma postępowania, która została ustanowiona (lub uznana) przez kompetentny organ władzy publicznej³ i, jak się często przyjmuje, której przestrzeganie jest zagwarantowane przymusem państwowym. Przymus państwowy, który w myśl koncepcji pozytywistycznej jest charakterystyczny dla norm prawnych, to groźba lub faktyczna realizacja różnego rodzaju sankcji przez organy władzy publicznej za niezastosowanie się adresata do określonej normy. Przykładem normy prawnej z dziedziny prawa żywnościowego jest zakaz produkcji i wprowadzania do obrotu środków spożywczych szkodliwych dla zdrowia, którego przekroczenie, przy braku dodatkowych okoliczności obciążających, jest zagrożone sankcją karną do 2 lat pozbawienia wolności.

normy pozaprawne

Pozaprawne normy postępowania (tzn. istniejące poza systemem prawa) można podzielić na normy społeczne, np. etyczne i obyczajowe, oraz normy wiedzy⁴ (rys. 1), takie jak normy techniczne lub technologiczne. Przekroczenie norm społecznych skutkuje np. brakiem akceptacji osoby dopuszczającej się ich naruszenia, natomiast naruszenie norm technicznych może być powodem złej jakości towaru i w konsekwencji braku popytu na niego⁵.

Normy pozaprawne, gdy zostaną uznane za niezbędne do prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa, mogą zostać po pewnym czasie włączone do systemu prawnego. Przykładem norm wiedzy o charakterze technicznym, które po pewnym czasie znalazły się w prawie żywnościowym, są normy dotyczące systemu HACCP. Jako skuteczne narzędzie zapewnienia bezpieczeństwa żywności system HACCP, po upływie około trzydziestu lat od jego opracowania, został włączony do systemu prawa żywnościowego USA, Unii Europejskiej i Polski. Zdarza się również, że system prawa „rezygnuje” z pewnych uregulowań. Tego rodzaju unormowania, pomimo że tworzące je przepisy utraciły swoją obowiązującą moc, nadal mogą być dobrym wzorcem do naśladowania, pod warunkiem ich poprawności merytorycznej i braku sprzeczności z aktualnym stanem prawnym. Jako przykład z dziedziny warunków higieniczno-sanitarnych zakładów produkujących żywność może służyć wycofanie się Ministra Zdrowia z narzucania obowiązkowej wielkości kąta nachylenia parape-

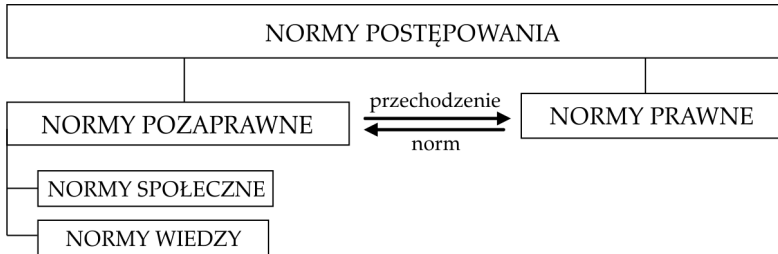
³ *Ibidem*, s. 24.

⁴ J. Supernat, *Odesłania i normy pozaprawne stosowane przez administrację publiczną* (w: *Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wrocław 2003, rozdz. VIII. 1, s. 117.

⁵ *Ibidem*, s. 116.

tów okiennych, czyli 45°. Omówione wzajemne relacje systemu prawa i systemów pozaprawnych obrazuje poniższy schemat (rys. 1).

Rys. 1. Podział norm postępowania z prawoznawczego punktu widzenia

Źródło: opracowanie własne.

Ze względu na nie zawsze dającą się przewidzieć różnorodność i złożoność potencjalnych sytuacji faktycznych prawodawca czasem odsyła do systemu norm pozaprawnych. Nieprzestrzeganie tego rodzaju zasad jest naruszeniem prawa przez naruszenie przepisów do nich odsyłających⁷. W wypadku prawa żywnościowego przykładem pozaprawnych norm postępowania (norm wiedzy) są zasady dobrej praktyki higienicznej (GHP), do których odsyłają zarówno polskie, jak i unijne przepisy regulujące wymagania higieniczne w produkcji i obrocie środkami spożywczymi⁸.

1.2. Definicja prawa

W ujęciu pozytywistycznym prawo jest **zespolem norm** ustanowionych i **chronionych (sankcjonowanych) przez państwo** posługujące się środkami przymusu⁹. Pewnym mankamentem takiego spojrzenia (i definicji) jest brak kryterium celu, czyli – najogólniej mówiąc – jakiegoś ładu czy dobra społecznego, co jest jednym z głównych postulatów kierunku prawnonaturalnego. W prawie żywnościowym dobrem chronionym jest zdrowie człowieka, które

definicja prawa

⁶ Obowiązek zachowania 45° kąta nachylenia parapetów okiennych w nowo budowanych zakładach produkcyjnych wprowadzał § 9 ust. 7 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 28 lutego 2000 r. w sprawie warunków sanitarnych oraz zasad przestrzegania higieny przy produkcji i obrocie środkami spożywczymi, używkami i substancjami dodatkowymi dozwolonymi (Dz. U. Nr 30, poz. 377 z późn. zm.), natomiast § 15 ust. 1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wymagań higieniczno-sanitarnych zakładów i wymagań dotyczących higieny w procesie produkcji i w obrocie materiałami i wyrobami przeznaczonymi do kontaktu z tymi artykułami (Dz. U. Nr 234, poz. 1979) mówił tylko o konstrukcji okien i innych otworów zapobiegającej gromadzeniu się brudu.

⁷ J. Supernat, *Odesłania i normy pozaprawne...*, rozdz. VIII. 1, s. 116.

⁸ Przykładowo art. 59a i art. 68 ust. 1 u.b.ż.ż. oraz liczne odesłania w przepisach rozporządzenia (WE) nr 852/2004 w sprawie higieny środków spożywczych.

⁹ T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek, *Wstęp...*, s. 8.

Dr Maciej Taczanowski – nauczyciel akademicki w Katedrze Zarządzania Jakością Żywności na Wydziale Nauk o Żywności i Żywieniu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Od wielu lat wykłada prawo żywnościowe na studiach stacjonarnych, niestacjonarnych i podyplomowych swojej macierzystej uczelni. Zainteresowanie prawem żywnościowym zaczął rozwijać na początku lat dziewięćdziesiątych, uczestnicząc w ogólnopolskich konferencjach podsumowujących dorobek Polski w tej dziedzinie. W latach 2002–2005, w charakterze konsultanta społecznego, opiniował rządowe projekty kolejnych nowelizacji ustawy o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia oraz projekt ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia.

W podręczniku omówiono podstawowe zagadnienia prawa żywnościowego, jego historię i miejsce w polskim systemie prawa, a także zagadnienia szczegółowe, takie jak:

- wymagania dotyczące jakości żywności, warunków jej produkcji i obrotu nią,
- znakowanie i prezentacja żywności,
- materiały i wyroby przeznaczone do kontaktu z żywnością,
- szczególne kategorie żywności,
- wewnętrzna (zakładowa) oraz zewnętrzna (urzędowa) kontrola jakości żywności.

Książka ukazuje prawo żywnościowe jako jeden spójny system norm prawnych, niezależnie od pochodzenia źródeł prawa, z których te normy się wywodzą. W poszczególnych rozdziałach przedstawiono w układzie tematycznym wymagania – wynikające łącznie z przepisów polskich i unijnych – stawiane podmiotom działającym na rynku spożywczym. Dzięki licznemu wskazywaniu przepisów prawnych podręcznik może służyć pomocą w ustalaniu i weryfikacji podstaw prawnych decyzji administracyjnych podejmowanych w toku sprawowanego nadzoru przez organy urzędowej kontroli żywności.

Publikacja przeznaczona jest zarówno dla osób nauczających prawa żywnościowego, jak i dla studentów kierunków przygotowujących do pracy zawodowej w branży spożywczej oraz słuchaczy różnego rodzaju studiów podyplomowych z dziedziny zarządzania produkcją i dystrybucją żywności. Zainteresuje także osoby zajmujące stanowiska kierownicze związane z wewnętrzną kontrolą jakości, odpowiedzialne za kontakty zakładu z przedstawicielami organów urzędowej kontroli żywności. Skorzysta z tej książki mogą również radcowie prawni oraz reprezentanci innych zawodów prawniczych.

9788380928381 W02P01

ISBN 978-83-8092-838-1

9 788380 928381

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL

LEX Student
— Prawa